

Επόπτης Καθηγητής: κ. Μπακιρτζόγλου Σάββας

Α΄ Εισηγήτρια: **Δημητρίου Γεωργία**

Β΄ Εισηγητής: **Γιαννακίδης Βασίλειος**

Θέμα εισήγησης: **«Ο Μωϋσής και ο Μονοθεϊσμός»**

Βιογραφία: Σίγκμουντ Φρόντ

Ο Σίγκμουντ Φρόντ γεννήθηκε στη σημερινή πόλη της Τσεχίας Πρζίμπορ , που αποτελούσε την εποχή εκείνη τμήμα της Αυστρίας. Ήταν εβραϊκής καταγωγής και σύμφωνα με τη σύντομη αυτοβιογραφία που έγραψε το 1925, η οικογένεια του πατέρα του ήταν παλαιότερα εγκατεστημένη στη Ρηνανία, πριν εγκαταλείψει την περιοχή μετά από αντισημιτικό διωγμό. Η γέννησή του ακολούθησε δύο μήνες μετά το θάνατο του παππού του, Σάλομον Φρόντ, γεγονός που θεωρήθηκε ιδιαίτερης σημασίας και για το λόγο αυτό του δόθηκε εκτός από το γερμανικό όνομα Σίγκμουντ, το εβραϊκό όνομα Σάλομον. Σε ηλικία τριών ετών, ο Φρόντ μετακόμισε με την οικογένεια του στη Λειψία και ένα χρόνο αργότερα στη Βιέννη, όπου και έζησε μέχρι το 1938. Κυριότερες αιτίες για τη μετεγκατάσταση της οικογένειας υπήρξε από τη μία πλευρά η παρατηρούμενη ανεργία, εξαιτίας της κρίσης του εμπορικού κλάδου, και από την άλλη ο ανερχόμενος τσεχικός εθνικισμός που στράφηκε εναντίον των γερμανόφωνων Εβραίων. Για την περίοδο των παιδικών χρόνων του Φρόντ, διαθέτουμε λίγες πληροφορίες, ενώ ούτε ο ίδιος καταπιάστηκε με αυτή στα γραπτά του. Σχετικά με τη θρησκευτική ανατροφή του, επιβεβαιώνεται πως ήταν από νωρίς εξοικειωμένος με τα ιουδαϊκά έθιμα, ενώ ήρθε επίσης σε επαφή με την καθολική λειτουργία υπό την επίδραση της καθολικής γκουβερνάντας του. Από νεαρή ηλικία, έδειξε ιδιαίτερο ενδιαφέρον στη μελέτη της Βίβλου, η οποία, όπως ο ίδιος σημείωσε στην αυτοβιογραφία του άσκησε διαρκή επίδραση πάνω του, αν και σε όλη τη διάρκεια της ζωής του παρέμεινε αντίθετος με όλους τους θρησκευτικούς κανόνες, υιοθετώντας τελικά μία αθεϊστική στάση ζωής, χωρίς ωστόσο να απολέσει τη συναίσθηση της εβραϊκής του καταγωγής. Ήδη από τα παιδικά του χρόνια έδειξε να διαθέτει σημαντικές διανοητικές ικανότητες, ενώ ήταν άριστος και πειθαρχημένος

μαθητής. Την εκπαίδευσή του ανέλαβαν αρχικά οι γονείς του, πριν σταλεί σε ένα άγνωστο ιδιωτικό σχολείο. Σε ηλικία εννέα ετών πέτυχε στις εισαγωγικές εξετάσεις του γυμνασίου Sperl, όπου ξεχώρισε για τις επιδόσεις του. Διέθετε κλίση στις γλώσσες και μεγάλη ευχέρεια στα Λατινικά, τα Αρχαία Ελληνικά, τα Γαλλικά και τα Αγγλικά.

Το φθινόπωρο του 1873 ξεκίνησε σπουδές ιατρικής στη σχολή του Πανεπιστημίου της Βιέννης. Πέρα από τα καθιερωμένα μαθήματα που απαιτούνταν, παρακολούθησε επίσης με ενδιαφέρον διαλέξεις στη φιλοσοφία. Το Μάρτιο του 1876, ανέλαβε την πρώτη του πρωτότυπη έρευνα, υπό την επίβλεψη του καθηγητή ζωολογίας Καρλ Κλάους, ο οποίος ήταν επικεφαλής του Ινστιτούτου Συγκριτικής Ανατομίας. Ο Φρόντ υπήρξε ένας από τους πρώτους επιστήμονες που χρηματοδοτήθηκαν για έρευνα στον Ζωολογικό Πειραματικό Σταθμό που είχε ιδρυθεί στην Τεργέστη. Στα πλαίσια της έρευνάς του, ασχολήθηκε με τη θαλάσσια ζωολογία και ειδικότερα με το πρόβλημα της γοναδικής δομής των χελιών. Η εργασία του εντασσόταν στα πλαίσια ενός ευρύτερου προβληματισμού, σχετικά με το ερώτημα της εποχής εκείνης αν το νευρικό σύστημα των ανώτερων ζώων διαφέρει από εκείνο των κατώτερων. Η έρευνά του κατέληξε σε μία ανακάλυψη ιδιαίτερης σημασίας, καθώς αποδείκνυε πως τα κύτταρα του νευρικού συστήματος των κατώτερων ζώων εμφάνιζαν μία συνέχεια με εκείνα των ανώτερων. Το επόμενο διάστημα ασχολήθηκε με το ίδιο γενικό πρόβλημα και υπήρξε ο πρώτος που παρατήρησε το θεμελιώδες χαρακτηριστικό των νευρικών ινών, πως οι κυλινδράξονές τους είναι ανεξαιρέτως ινιδιακοί σε ότι αφορά τη δομή τους. Σύμφωνα με το μαθητή και φίλο του Φρόντ, Έρνεστ Τζόουνς, οι μελέτες του θα μπορούσαν να τον οδηγήσουν μεταξύ των πρωτοπόρων της νευρωνικής θεωρίας, αν ο ίδιος δεν περιόριζε τις σκέψεις του στις «λογικές και όχι απώτερες συνέπειές τους». Το 1879 υπηρέτησε τη στρατιωτική του θητεία, διάρκειας ενός έτους, και στις 30 Μαρτίου 1881 απέκτησε το διδακτορικό του δίπλωμα, αριστεύοντας στις τελικές εξετάσεις. Σε σχέση με την κανονική διάρκεια σπουδών της εποχής εκείνης, ο Φρόντ καθυστέρησε σημαντικά στη λήψη του διπλώματός του, πιθανώς εξαιτίας της ερευνητικής του δραστηριότητας, η οποία όπως ανέφερε ο ίδιος σε επιστολή του αποτελούσε εμπόδιο στη μελέτη του. Τον Οκτώβριο του 1883 μετακινήθηκε στο δερματολογικό τμήμα. Ο Φρόντ επιθυμούσε να αποκτήσει εμπειρία ειδικότερα στις συφιλιδικές ασθένειες, καθώς η σύφιλη συνδεόταν με τις παθήσεις του νευρικού συστήματος. Οι μελέτες που πραγματοποίησε ο Φρόντ στο Γενικό Νοσοκομείο,

σχετικά με την κλινική χρήση της κοκαΐνης θεωρούνται ιδιαίτερα σημαντικές και χαρακτηρίζουν την αποκαλούμενη «περίοδο της κοκαΐνης» (1884-87). Η πρώτη αναφορά του Φρόντ πάνω στη χρήση της ουσίας χρονολογείται στις 21 Απριλίου του 1884, όταν σε μία επιστολή του ανακοίνωσε το ενδιαφέρον του στην αναζήτηση πιθανών χρήσεων της σε περιπτώσεις καρδιοπάθειας ή νευρικής κατάπτωσης. Με βάση την προσωπική του εμπειρία πάνω στη χρήση της, αλλά και δοκιμές που πραγματοποίησε, ολοκλήρωσε μία μελέτη με τίτλο Περί κοκαΐνης (Über Coca) που εκδόθηκε το 1885. Ο Φρόντ κατέληγε πως η κοκαΐνη ήταν κατάλληλη για χρήση σε περιπτώσεις νευρασθενειών, δυσπεψίας, καθώς και ικανή να αντικαταστήσει τη μορφίνη. Υπέδειξε επιπλέον ένα μηχανισμό δράσης της, ο οποίος επιβεβαιώθηκε αργότερα, σύμφωνα με τον οποίο, η ουσία δρα διεγερτικά, αναστέλλοντας την επενέργεια των παραγόντων που καταστέλλουν τα σωματικά αισθήματα. Η μελέτη του Φρόντ έστρεψε την προσοχή των ιατρών στην κοκαΐνη και λίγους μήνες αργότερα, ο οφθαλμολόγος Καρλ Κόλερ επέκτεινε τη χρήση της ανακαλύπτοντας πως λειτουργεί αναισθητικά στο μάτι. Από τον Ιούλιο του 1885 έκαναν την εμφάνισή τους επιθετικές κριτικές στον Φρόντ, σε σχέση με την θέση του υπέρ της κλινικής χρήσης της κοκαΐνης, κατηγορούμενος δημόσια πως εξαπέλυε την «τρίτη μάστιγα της ανθρωπότητας» (μαζί με το αλκοόλ και τη μορφίνη). Το Σεπτέμβριο του 1885 διορίστηκε με τον τίτλο του Privatdozent (υφηγητή) στο πανεπιστήμιο της Βιέννης, στο τμήμα Νευροπαθολογίας. Το Μάρτιο του 1885, ο Φρόντ είχε υποβάλει επίσης αίτηση για μία ταξιδιωτική υποτροφία, την οποία τελικά κατάφερε να κερδίσει χάρη στη δυναμική παρέμβαση και στήριξη του από τον Ερνστ φον Μπρύνκε. Στα πλαίσια αυτής της υποτροφίας, ταξίδεψε στο Παρίσι για δεκαεννέα εβδομάδες, αφιερωμένος σε μελέτες στη νευρολογία. Εργάστηκε κοντά σε έναν από τους σημαντικότερους νευροπαθολόγους της εποχής, τον Ζαν Μαρτέν Σαρκό, και θεωρείται πως την περίοδο αυτή ανακάλυψε την ψυχολογική πλευρά της νευροπαθολογίας, στην οποία έστρεψε αργότερα το ενδιαφέρον του. Τον Οκτώβριο του 1886 παρουσίασε ως όφειλε, την «ταξιδιωτική αναφορά» του, ενώπιον της Ιατρικής Εταιρείας, με τίτλο Περί ανδρικής υστερίας, η οποία αντιμετωπίστηκε με έντονη δυσπιστία. Από τον Απρίλιο του ίδιου έτους, δεχόταν ασθενείς σε ιδιωτικό του ιατρείο, εργαζόμενος επίσης ως νευρολόγος στο Ινστιτούτο Παιδιατρικής του καθηγητή Μαξ Κάσοβιτς, ενώ στις 13 Σεπτεμβρίου πραγματοποιήθηκε ο πολιτικός γάμος του με τη Μάρθα Μπέρναυς. Η ιδιωτική πελατεία του Φρόντ απαρτιζόταν κυρίως από νευρωτικούς ασθενείς, για τη θεραπεία των οποίων χρησιμοποίησε αρχικά τις ευρύτερα αποδεκτές

μεθόδους της εποχής, όπως την ηλεκτροθεραπεία και τα ιαματικά λουτρά. Από το Δεκέμβριο του 1887, στράφηκε στην μέθοδο της ύπνωσης, με την οποία σημείωσε αρκετές επιτυχίες και έγινε υπέρμαχος της υπόθεσης του υπνωτισμού.

Εξώφυλλο της πρώτης έκδοσης των Μελετών για την υστερία(1895).

Την περίοδο αυτή, ιδιαίτερης σημασίας υπήρξε η γνωριμία και φιλία του Φρόντ με τον διακεκριμένο γιατρό Γιόζεφ Μπρόιερ (1842-1925). Ο Μπρόιερ είχε αναλάβει μία κλασική περίπτωση υστερίας, γνωστή στην ιατρική βιβλιογραφία ως η περίπτωση της «Άννας Ο.»[3] και είχε ανακαλύψει τυχαία πως όταν στη διάρκεια της ύπνωσής της, η ασθενής θυμόταν λεπτομερώς και εξέφραζε την αρχική κατάσταση που είχε οδηγήσει στο υστερικό σύμπτωμα, τότε αυτό εξαφανιζόταν. Αυτή την «καθαρτική μέθοδο» του Μπρόιερ εφάρμοσε ο Φρόντ για πρώτη φορά το 1889, αποκτώντας σταδιακά σημαντική εμπειρία. Μαζί με τον Μπρόιερ δημοσίευσε αποτελέσματα των δοκιμών τους στις Μελέτες για την Υστερία (Studien über Hysterie, 1895), έργο από το οποίο θεωρείται πως αναδύθηκε η Ψυχανάλυση (ειδικότερα το κεφάλαιο με τίτλο «Περί του ψυχικού μηχανισμού των υστερικών φαινομένων»). Ο Φρόντ επιθυμούσε να απελευθερωθεί από τη μέθοδο της ύπνωσης, την οποία απαρνήθηκε οριστικά ως θεραπευτική μέθοδο το 1896, και σταδιακά μετατοπίστηκε από την καθαρτική μέθοδο στην ψυχαναλυτική. Μέσα από μία τεχνική ελεύθερων συνειρμών του ασθενούς, παρατήρησε πως αναδύονταν στην επιφάνεια ένας σημαντικός αριθμός από μνήμες του, που αφορούσαν σεξουαλικές εμπειρίες, γεγονός που τον οδήγησε στη βαθύτερη διερεύνηση του ρόλου των σεξουαλικών παραγόντων στις νευρώσεις. Την περίοδο 1893-98, δημοσίευσε περίπου δώδεκα εργασίες, από τις οποίες

ξεχωρίζουν εκείνες για τις «αμυντικές νευροψυχώσεις», όπου ο Φρόντ αναφέρεται στην «άμυνα» ή «απώθηση» ως κεντρικής σημασίας για τον «ψυχικό μηχανισμό».

Η περίοδος μέχρι το 1906 υπήρξε εν γένει μία από τις δημιουργικότερες φάσεις στη ζωή του Φρόντ, κατά την οποία διαμόρφωσε αρκετές από τις καινοτόμες θεωρίες του, παρά το γεγονός πως βρισκόταν σχεδόν απομονωμένος από τον υπόλοιπο ιατρικό κόσμο. Ιδιαίτερης αξίας θεωρείται η ανακάλυψη του οιδιπόδειου συμπλέγματος, το οποίο υποδηλώνει την αγάπη κάθε παιδιού για τον ένα γονιό και τη ζηλότυπη εχθρότητα προς τον άλλο. Η σύλληψη του οιδιπόδειου συμπλέγματος καταγράφεται σε επιστολές του το 1897, την ίδια περίπου περίοδο που ο Φρόντ

ξεκίνησε την αυτοανάλυσή του. Στις 24 Νοεμβρίου του 1889 , εκδόθηκε επίσης ένα από τα σημαντικότερα έργα του και κατά πολλούς το κορυφαίο βιβλίο του, Η Ερμηνεία των Ονείρων (γερμ.: Die Traumdeutung), με βασικό θέμα τη διερεύνηση του ονείρου ως εκπλήρωση μίας επιθυμίας. Βασική του θέση ήταν ότι το όνειρο (ακόμη και οι εφιάλτες) αποτελεί πάντοτε την εκπλήρωση μιας ασυνείδητης επιθυμίας, η έκφραση της οποίας όμως λογοκρίνεται πριν γίνει συνειδητή και παραμορφώνεται με διάφορους μηχανισμούς, όπως η μετάθεση και η χρήση συμβόλων. Το βιβλίο αγνοήθηκε για περίπου μία δεκαετία πριν αρχίσει να αναγνωρίζεται η αξία του, περίοδο κατά την οποία εμφανίστηκαν λίγες και ως επί το πλείστον περιφρονητικές κριτικές. Ακολούθησε ένα από τα πιο γνωστά βιβλία του, Για την ψυχοπαθολογία της καθημερινής ζωής (Zur Psychopathologie des Alltagslebens), δημοσιευμένο το 1904, καθώς και οι Τρεις πραγματείες για τη θεωρία της σεξουαλικότητας (Drei Abhandlungen zur Sexualtheorie) του 1905, βιβλίο που προκάλεσε ιδιαίτερη αίσθηση, ενισχύοντας σε μεγάλο βαθμό την αντιδημοτικότητα του Φρόυντ, ειδικότερα για τον ισχυρισμό πως κάθε παιδί γεννιέται με σεξουαλικές ενορμήσεις.

Συγκρούσεις και σχίσμα στο ψυχαναλυτικό κίνημα

Μετά τη διαμόρφωση μίας νέας σχολής ψυχανάλυσης, της οποίας ο Φρόυντ υπήρξε ιδρυτής, έγιναν εμφανείς οι επιστημονικές διαφορές άλλων ερευνητών, οι οποίοι ανέπτυξαν σταδιακά νέες θεωρίες ή υποθέσεις που απομακρύνονταν από τις φροϋδικές. Κεντρικά πρόσωπα της διάσπασης που ακολούθησε ήταν ο Άλφρεντ Άντλερ και ο Καρλ Γιουνγκ. Ο Άντλερ υπήρξε αργότερα θεμελιωτής της ατομικής ψυχολογίας, εστιάζοντας περισσότερο σε μία πρακτική ανθρωπογνωσία. Οι αποκλίσεις των νέων θεωρήσεων του Γιουνγκ από τις πρώτες αρχές της ψυχανάλυσης προκάλεσαν επίσης τη ρήξη στις επιστημονικές και φιλικές σχέσεις του με τον Φρόυντ. Αν και ο τελευταίος προόριζε τον Γιουνγκ για «διάδοχό» του, οι διαισθητικές ή μυστικιστικές ερμηνείες του Γιουνγκ στάθηκε αδύνατο να γεφυρωθούν με την αυστηρή επιστημονική παρατήρηση του Φρόυντ.

Η απομάκρυνση μαθητών και συνεργατών του Φρόυντ από τον κύκλο που είχε σχηματιστεί γύρω του, έχει ερμηνευτεί ως αποτέλεσμα αυταρχικής συμπεριφοράς του Φρόυντ, αν και μέσα από την προσωπική αλληλογραφία του αναδεικνύεται η διάθεσή

του να ελαχιστοποιούνται οι διαφορές και να μην επιτρέπει σε αυτές να διαταράσσουν τις διαπροσωπικές του σχέσεις.

Α' Παγκόσμιος Πόλεμος και μεταπολεμικά χρόνια

Το ξέσπασμα το Α' Παγκόσμιου πολέμου προκάλεσε τη διάλυση της ομάδας των συνεργατών του Φρόντ, διακόπτοντας παράλληλα την επαφή του με ψυχαναλυτές του εξωτερικού. Τα πρώτα χρόνια του πολέμου παρέμεινε δραστήριος, χωρίς να διακόψει την εργασία του. Το 1915 ολοκλήρωσε μία σειρά σημαντικών πραγματειών για τη «μεταψυχολογία», ενώ δημοσίευσε ακόμα το πρώτο μέρος από τις Παραδόσεις εισαγωγής στην ψυχανάλυση. Το επόμενο διάστημα, οι δυσμενείς συνθήκες που επέφερε ο πόλεμος και οι στερήσεις που αυξάνονταν, περιόρισαν σημαντικά την παραγωγικότητά του. Στη διάρκεια του πολέμου, οι τρεις γιοι του κλήθηκαν να υπηρετήσουν στο στρατό και ο ένας από αυτούς αγνοούνταν για μεγάλο διάστημα, αιχμάλωτος των Ιταλικών δυνάμεων. Το Σεπτέμβριο του 1918 διοργανώθηκε το πέμπτο Διεθνές Ψυχαναλυτικό Συνέδριο στην Ουγγρική Ακαδημία Επιστημών, με συμμετοχή εκπροσώπων των κυβερνήσεων της Αυστρίας, της Γερμανίας και της Ουγγαρίας. Κατά τη διάρκεια του πολέμου, μεγάλος αριθμός στρατιωτών υπέφερε από τραυματικές «πολεμικές νευρώσεις», πεδίο στο οποίο έβρισκε εφαρμογή η ψυχανάλυση. Ο Φρόντ παρουσίασε μία εργασία με τίτλο Δρόμοι της ψυχαναλυτικής θεραπείας και με δεδομένη την επιτυχία του συνεδρίου ανανεώθηκε το δημόσιο ενδιαφέρον για την ψυχανάλυση. Στα χρόνια που ακολούθησαν τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο, σημειώθηκαν επίσης δύο βαριά πλήγματα στην προσωπική του ζωή, οι θάνατοι του φίλου του Άντον φον Φρόντ (Anton von Freund) και της κόρης του Σοφίας, τον Ιανουάριο του 1920.

Την ίδια περίοδο, ο Φρόντ ξεκίνησε να διανύει μία ιδιαίτερα γόνιμη φάση της ζωής του. Τον Ιούλιο του 1920 ολοκλήρωσε τη συγγραφή του βιβλίου Πέραν της αρχής της ηδονής, στο οποίο εξέφραζε τη σχέση της ζωής με το θάνατο, εισάγοντας την έννοια του «ενστίκτου θανάτου» και τον καταναγκασμό της επανάληψης ως τυπικό γνώρισμα της ενστικτικής ζωής. Είναι αξιοσημείωτο πως το βιβλίο αυτό είχε την ψυχρότερη υποδοχή εκ μέρους των οπαδών του. Αποκορύφωμα της δημιουργικής περιόδου του, υπήρξε το βιβλίο Το Εγώ και το Αυτό, στο οποίο ανέπτυξε μία νέα θεωρία γύρω από την ψυχική δομή, διαμορφώνοντας ένα ευρύτερο θεωρητικό σύστημα για το σύνολο της προσωπικότητας. Με τον τρόπο αυτό, επέκτεινε το

αρχικό πεδίο δράσης και έρευνας της ψυχανάλυσης, φθάνοντας τη στα όρια μιας γενικής και ολοκληρωτικής θεώρησης των ψυχικών διεργασιών. Στις αρχές της δεκαετίας του 1920, το έργο του γινόταν ευρύτερα γνωστό, ενώ τα βιβλία του μεταφράζονταν και γίνονταν περιζήτητα. Η αύξηση της δημοτικότητάς του αντιμετωπιζόταν από τον ίδιο ως βάρος, χαρακτηρίζοντας τη ως «απωθητική», καθώς τον αποσπούσε από το «ήρεμο επιστημονικό έργο»

Το Φεβρουάριο του 1923, ο Φρόντ ανακάλυψε έναν καρκινώδη όγκο στη δεξιά πλευρά του ουρανίσκου, τον οποίο αφαίρεσε. Ακολούθησαν πρόσθετες θεραπείες και άλλες τριάντα δύο εγχειρήσεις, στις οποίες υποβλήθηκε μέχρι το θάνατό του, υποφέροντας για τα επόμενα δεκαέξι χρόνια από υποτροπές της κατάστασής του και γενική καταπόνηση. Την ίδια περίοδο συνέβη ένα ακόμα τραγικό περιστατικό, με μεγάλη επίδραση στο ηθικό του, το γεγονός του θανάτου του εγγονού του, Heinerle. Τα επόμενα χρόνια, το συγγραφικό του έργο περιορίστηκε. Ασχολήθηκε ενεργά με το ζήτημα της άσκησης της ψυχαναλυτικής μεθόδου από μη ιατρούς, δημοσιεύοντας ένα σχετικό βιβλίο, ενώ ξεχωριστή θέση κατέχει και το δοκίμιο που έγραψε το 1927, με τίτλο Ντοστογιέφσκι και η πατροκτονία, που αποτέλεσε την τελευταία και κατά πολλούς κορυφαία συμβολή του στην ψυχολογία της λογοτεχνίας. Το 1930 εκδόθηκε το βιβλίο Η δυσφορία στον πολιτισμό (Das Unbehagen in der Kultur), στο οποίο ο Φρόντ εξέθεσε λεπτομερώς τις θέσεις του στο επίπεδο της κοινωνιολογίας, για την οποία ο ίδιος θεωρούσε ότι αντιπροσωπεύει την «εφηρμοσμένη ψυχολογία». Στο έργο αυτό, προσπάθησε να εκθέσει το αίσθημα της ενοχής ως σπουδαίο πρόβλημα στην εξέλιξη του πολιτισμού, συνδέοντας την πολιτισμική πρόοδο με την ένταση του ενοχικού αισθήματος και κατά συνέπεια την απώλεια της ευτυχίας.

Λίγο καιρό μετά την άνοδο του Αδόλφου Χίτλερ στην εξουσία, στα τέλη Μαΐου του 1933, βιβλία του Φρόντ κάηκαν, όπως και άλλα ψυχαναλυτικά έργα, την ίδια στιγμή που σύμφωνα με διαταγή απαγορευόταν η συμμετοχή Εβραίων σε επιστημονικά συμβούλια. Την περίοδο αυτή, ο Φρόντ συνέλαβε και άρχισε να επεξεργάζεται τις ιδέες του γύρω από την εφαρμογή της ψυχανάλυσης στην ιστορία του εβραϊκού λαού, οι οποίες τον απασχόλησαν μέχρι το τέλος της ζωής του και καταγράφηκαν στο βιβλίο Ο άνθρωπος Μωυσής και η μονοθεϊστική θρησκεία (Der Mann Moses und die monotheistische Religion, 1939). Η ναζιστική εισβολή στην Αυστρία, το Μάιο του 1938, σηματοδότησε τη μετανάστευση του Φρόντ στο Λονδίνο. Η κόρη του, Άννα

Φρόντ, συνελήφθη για μία ημέρα από τη Γκεστάπο και ανακρίθηκε. Η άδεια εξόδου του από τη χώρα, δόθηκε χάρη στην παρέμβαση του Αμερικανού πρέσβη στη Γαλλία, Γουίλιαμ Κ. Μπούλιτ, ο οποίος ήταν προσωπικός φίλος του προέδρου των ΗΠΑ. Προϋπόθεση για τη χορήγηση της άδειας ήταν μεταξύ άλλων και η υπογραφή εκ μέρους του Φρόντ μίας δήλωσης πως οι γερμανικές αρχές τον είχαν μεταχειριστεί με σεβασμό, απολαμβάνοντας πλήρη ελευθερία στην άσκηση της εργασίας του. Στις 4 Ιουνίου του 1938 εγκατέλειψε οριστικά τη Βιέννη με προορισμό το Λονδίνο, όπου έφθασε τελικά στις 6 Ιουνίου και έγινε δεκτός με τιμές. Η άφιξή του στην αγγλική πρωτεύουσα, καλύφθηκε εκτενώς στον τύπο, με τιμητικές αναφορές στο ιατρικό περιοδικό Lancet και του ιατρικού σώματος της Μεγάλης Βρετανίας. Τους τελευταίους μήνες της ζωής του, η κατάσταση της υγείας του επιδεινώθηκε, υπομένοντας μεγάλη σωματική καταπόνηση μέχρι το θάνατό του στις 23 Σεπτεμβρίου 1939 του . Η σορός του αποτεφρώθηκε τρεις ημέρες αργότερα και η τέφρα του φυλάσσεται μέσα σε μία ελληνική υδρία, από την πλούσια συλλογή αρχαιοτήτων που διέθετε ο Φρόντ. Η τεφροδόχος περιέχει επίσης την τέφρα της Μάρθας Φρόντ και βρίσκεται στο κρεματόριο του Γκόλντεν Γκρην στο Λονδίνο .

Θάνος Λίποβατς

Ο Θάνος Λίποβατς γεννήθηκε το 1943 στην Αθήνα όπου τελείωσε το Λεόντειο Λύκειο το 1960. Από το 1962 ακολούθησε σπουδές φυσικής επιστήμης στο Τεχνικό Πανεπιστήμιο του Δυτ. Βερολίνου. Στη συνέχεια (1968-73) ακολούθησε σπουδές κοινωνιολογίας, οικονομίας και φιλοσοφίας στο Ελεύθερο Πανεπιστήμιο του Βερολίνου και το 1973 πήρε το δίπλωμα Κοινωνιολογίας. Την περίοδο 1973-78 ήταν επιστημονικός βοηθός (διδάσκων) στο Ινστιτούτο Κοινωνιολογίας του ιδίου Πανεπιστημίου και παράλληλα ακολούθησε μεταπτυχιακές σπουδές ψυχολογίας. Το 1978-82 ήταν ερευνητής σε προγράμματα κοινωνιολογικής έρευνας στο Παρίσι και το 1979-81 επιστημονικός βοηθός στο τμήμα Ψυχανάλυσης στο Πανεπιστήμιο VIII (Vincennes- Saint Dennis) του Παρισιού. Το 1981 υποστήριξε διδακτορική διατριβή στο τμήμα Φιλοσοφίας και Κοινωνιολογίας του Ελεύθερου Πανεπιστημίου του Βερολίνου (Dr. Phil.). Το 1982-87 δίδαξε ως επισκέπτης καθηγητής στο τμήμα Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου του Όλντενμπουργκ. Το 1986 υποστήριξε υφηγεσία στο τμήμα Φιλοσοφίας και Κοινωνιολογίας του Ελεύθερου Πανεπιστημίου του Βερολίνου. Τον Οκτώβριο του 1987 εκλέχθηκε αναπληρωτής καθηγητής στην

έδρα πολιτικής ψυχολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου και από το 1991 είναι τακτικός καθηγητής. Έχει δημοσιεύσει βιβλία και πολλά άρθρα στα ελληνικά, γερμανικά, αγγλικά και γαλλικά και έχει δώσει σειρά διαλέξεων. Επιστημονικά έργα: "Η απάρνηση του πολιτικού", Αθήνα 1988· "Η ψυχοπαθολογία του πολιτικού", Αθήνα 1990· "Ζητήματα πολιτικής ψυχολογίας", Αθήνα 1991· "Δοκίμιο για την ιδεολογία" (μαζί με τον Ν. Δεμερτζή), Αθήνα, 1994· "Ενάντια στο ρεύμα: Για μια κοινωνία πολιτών", Αθήνα 1995· "Ψυχανάλυση, φιλοσοφία, πολιτική κουλτούρα. Διαπλεκόμενα κείμενα", Αθήνα 1996, "Δημοκρατικός Λόγος, Ψυχανάλυση, Μονοθεϊσμός".

Θάνος Λίποβατς

Η προβληματική κατασκευή του έργου και η επιθυμία του Φρόντ...

Ξεκινώντας ο Θάνος Λίποβατς επισημαίνει ότι ο Φρόντ σχεδόν την ίδια εποχή συγγράφει το έργο 'Κατασκευές στην Ψυχανάλυση' και το έργο 'Ο άνδρας Μωυσής και η μονοθεϊστική θρησκεία'. Στο πρώτο μιλάει για τις κατασκευές που κάνει ο αναλυτής κατά τη διαδικασία της ψυχανάλυσης και στο δεύτερο η κατασκευή της ιστορικής αλήθειας αποτελεί τον κεντρικό στόχο του Φρόντ. Αλλά ο Λίποβατς θεωρεί ότι εδώ διαφαίνεται το όριο στο οποίο προσέκρουσε Ο Φρόντ, η ιστορική και η κοινωνική (συλλογική) πραγματικότητα λειτουργεί 'σχεδόν ταυτόσημα' με την ψυχική πραγματικότητα των ατόμων. Ο Φρόντ είναι πεπεισμένος ότι η μονοθεϊστική θρησκεία είναι απλά μια προβολή ανθρώπινων επιθυμιών σ ένα φανταστικό κόσμο από τον οποίο ο άνθρωπος πέφτει σε εξάρτηση. Ο Θάνος Λίποβατς πιστεύει ότι το αίνιγμα του βιβλίου είναι το αίνιγμα του ίδιου του Φρόντ, ταυτόχρονα άθεος και Εβραίος... η ταυτόχρονη συνύπαρξη ενός κριτικού Λόγου και ενός ηθικού Λόγου πράγμα που η νεωτερικότητα αμφισβητεί. Ο Φρόντ ως βασικές έννοιες του παραπάνω έργου χρησιμοποιεί το 'οικογενειακό μυθιστόρημα των νευρωτικών', το συμβιβασμό των επιθυμιών και ταυτοτήτων, την πρωταρχική τραυματική εμπειρία, την απώθηση και την επιστροφή της, το τυραννικό Υπερεγώ και την ανάπτυξη της εξαύλωσης (που θεωρεί πρόοδο προς την πνευματικότητα). Σε σχέση με την πνευματικότητα ο Φρόντ επισημαίνει στο παρόν κείμενο ότι η απαγόρευση των ειδώλων και των εικόνων που προβλέπει ο Μωσαϊκός νόμος οδήγησε στη χρήση και τη σημασία της γλώσσας σαν κάτι που έχει καθολική σημασία για τον ψυχισμό των ανθρώπων. Σε αυτό το σημείο η ύπαρξη της γλώσσας

συνδέεται άμεσα με την έννοια της απουσίας, του θανάτου, και της έλλειψης. Ακριβώς εδώ εισαγάγει και το όνομα του πατέρα και θεωρεί ότι η επικράτηση του πατριαρχικού στοιχείου οδηγεί στην πρόοδο προς την πνευματικότητα με την εξής λογική: 'Η πατρότητα δεν είναι ποτέ σίγουρη και οφθαλμοφανής, το αντίθετο απαιτεί μια ορθολογική σκέψη και μια απόφαση από τη μεριά της μητέρας για να αναγνωρισθεί το όνομα του πατέρα.' Σε αυτό το σημείο ο Λίποβατς θεωρεί ότι ο Φρόνυτ απώθησε τον πρώτο πατέρα των Εβραίων τον Αβραάμ υποθέτοντας ότι το έργο και η μοίρα του Μωυσή αποτέλεσαν το πραγματικό κατόρθωμα των Εβραίων με καθολική σημασία για όλη την ανθρωπότητα, εφόσον ο θεός του Αβραάμ δεν απέκλειε και την ύπαρξη άλλων θεών. Ο Λίποβατς επίσης τονίζει ότι ο Φρόνυτ εδώ δεν αναγνωρίζει την εμπιστοσύνη στο όνομα του Θεού καθώς και το διπλό όνομα του Θεού, δηλαδή ότι ναι μεν Αυτός είναι ο Θεός αλλά ότι είναι και ο Θεός των Πατέρων. Βέβαια υπερθεματίζει τη σημασία της συμβολικής λειτουργίας που ο Φρόνυτ είχε συλλάβει στο Τοτέμ και Ταμπού για την πατροκτονία η οποία αποτελεί τη συμβολική, πνευματική επαναφορά του και τη πραγματοποίηση της θέλησης του συμβολικού πατέρα. Ο Ιουδαϊσμός απορρίπτει ριζικά την πρόσβαση στο ιερόν, δεν θέλει να το γνωρίζει, αυτό αποτελεί τη μεγαλύτερη αντίθεση με τον παγανισμό όπου οι άνθρωποι έρχονται σε άμεση επαφή με τους Θεούς τους. Αυτό ακριβώς αποτελεί για το Φρόνυτ την απόλυτη ηθικοποίηση της θρησκείας και την απομυθοποίηση του κόσμου. Στη θρησκεία του Μωυσή ο Θεός είναι πνεύμα, δε συνδέεται με είδωλα και αντικείμενα. Αυτή εξάλλου είναι και η κριτική που ασκεί ο Φρόνυτ στο Χριστιανισμό. Ότι επανέφερε τη 'φетиχοποίηση' των αντικειμένων στο προσκήνιο. Σε αυτό το σημείο ο Λίποβατς αναφέρει ότι για να αντιληφθεί κανείς τον Φρόνυτ πρέπει να ξεπεράσει τα όρια μέσα από την ψυχαναλυτική θεωρία και πράξη. Επαναλαμβάνει τη σημασία της γλώσσας και της επιθυμίας καθώς και της επαναληπτικότητάς τους. Ο λόγος είναι το αίτημα απέναντι στον Άλλο. Η ύπαρξη του ασυνείδητου σημαίνει ότι κάθε αίτημα που απευθύνουμε στον Άλλο πάντα αποτυγχάνει μερικώς. Το άπιαστο αντικείμενο λοιπόν είναι και το αίτιο της επιθυμίας. Τέλος ο Λίποβατς θεωρεί ότι ο Φρόνυτ ως Εβραίος δεν ασχολήθηκε επισταμένως με την Ιστορία του Χριστιανισμού παρόλο που και στις δυο θρησκείες βλέπει ξεκάθαρα τον φόνο στα πρόσωπα του Μωυσή και του Ιησού. Θεωρεί λοιπόν ο Λίποβατς ότι όσα επιρρίπτει ο Φρόνυτ στον Χριστιανισμό είναι στοιχεία γνωστικής και παγανιστικής προέλευσης, για τα οποία φυσικά φέρει την ευθύνη επειδή τα υιοθέτησε. Το μίσος των χριστιανών απέναντι στους Εβραίους

καθορίστηκε από τον 'αδελφοκτόνο' ανταγωνισμό τους και εμπνεύστηκε από γνωστικά κίνητρα τελειότητας. Πρόκειται για τη διαμάχη του νεότερου με τον Πρεσβύτερο Υιό του Θεού. Μόνοι λίγοι αντιλήφθηκαν τη δυνατότητα του συμπλήρωσης των δυο.

Η ανά χείρας εργασία αποτελεί μια συνοπτική παρουσίαση του φροϋδικού έργου «Ο Μωϋσής και ο Μονοθεϊσμός», κειμενική επίγευση του συγγραφέα, συμπερασματική, δύο προηγηθεισών μελετών όπου αφορούσαν τον Μωϋσή. Η συγγραφή της και ακολούθως η δημοσίευσή της, έλαβαν χώρα σε κρίσιμες στιγμές της ανθρωπότητας κατά την δεύτερη είσοδό της σ'ένα παγκόσμιο πόλεμο. Οι κοινωνικοπολιτικές συνθήκες που επικρατούσαν στην Αυστρία με τον αρχικά δεσποτισμό της καθολικής εκκλησίας και την δευτερευόντως άνοδο του φασισμού καθώς και την άτεγκτη γερμανική διαφυλετική διάκριση, καθυστέρησαν σημαντικά την εξελικτική διαδρομή αυτού του έργου. Ενδεικτικό τούτου, αναφέρεται πως η έναρξη του πρώτου προλόγου σημειώθηκε επί Βιεννέζικου εδάφους (πριν από τον Μάρτη του 1938) υπό το φόβο της λογοκριτικής διάθεσης της Εκκλησίας, ενώ του δεύτερου επί Αγγλικού (Ιούνιος του 1938 στο Λονδίνο), κάτω από φιλόξενες κρατικές συνθήκες.

Η εμφάνιση του ιουδαϊκού μονοθεϊσμού με ηγήτορα τον Μωϋσή, έλκει την καταγωγή του στην κατοχή της παγκόσμιας δύναμης της Αιγύπτου κατά την περίοδο των συνεχών εδαφικών κατακτήσεων της 18ης δυναστείας, επί βασιλείας του νέου Φαραώ Αμενχοτέπ του 4ου, όπου και αναγορεύεται η θρησκεία του Ατόν σε επίσημη θρησκεία της χώρας με διαστάσεις παγκόσμιας ισχύος και μοναδικότητας. Η ηλιακή ενέργεια διακηρύσσεται ως πολύτιμη πηγή κάθε ζωής πάνω στη γη και τιμάται ως λατρευτικό σύμβολο της θείας Αρχής. Ο Θεός είναι περήφανος και απολαμβάνει τη δημιουργία και την ίδια του τη ζωή στη Μάατ (πεδίο συνύπαρξης της αλήθειας και της δικαιοσύνης). Η θρησκεία του Ατόν συναντά κάμψη και εξαφανίζεται. Το παλάτι του Φαραώ λεηλατείται και καταστρέφεται. Το 1350 π.Χ. η 18η δυναστεία σβήνει. Από τον καιρό της βασιλείας των αδύναμων διαδόχων του Ικανατόν, σημειώθηκε η πτώση και μια μακρά περίοδος αναρχίας επικρατεί μέχρι τη βασιλεία του Χαρεμπάντ το 1325 π.Χ. όπου η τάξη των πραγμάτων αποκαθίσταται. Σύμφωνα με εξακριβωμένα ιστορικά γεγονότα, ανάμεσα στο άμεσο περιβάλλον του προαναφερθέντος βασιλιά Ικανατόν, βρισκόταν ένας άνδρας με τ'όνομα Τοτμές (Θούθμωσις) που είχε ανώτερη θέση, με προσόντα κυβερνήτη. Πιθανολογείται ότι ερχόμενος σε επαφή με κάποια

σημιακή φυλή, συνοριακής γειτνίασης με την Αίγυπτο, κατάφερε να διδάξει τη θρησκεία του Ατόν σε αυτήν, να εντάξει τον πληθυσμό της στη νέα πίστη μέσω της περιτομής, να της παραδώσει νόμους και να την καταστήσει περιούσιο λαό της θεϊκής προστασίας. Ο άνδρας αυτός με το όνομα Μωϋσής (σεσωσμένος εκ των υδάτων), γινόταν ο νέος θρησκευτικός αρχηγός της Γιαχβεθικής μονοθεϊστικής θρησκείας. Κατά τον Φρόυντ, ο ιουδαϊκός μονοθεϊσμός αποτελεί το ψυχαναλυτικό ισοδύναμο της «τραυματικής νεύρωσης», κοντολογίς, της Λανθάνουσας Κατάστασης. Ειδικότερα επεξηγείται ως, «ο χρόνος επώασης» ή διαμεσολάβησης, από την παρουσία ενός τραυματικού γεγονότος (εκλυτικού περιστατικού) σ'ένα υποκείμενο, έως την πρώτη εμφάνιση των απορρέοντων από αυτό συμπτωμάτων, ύστερα από την πάροδο ορισμένου χρονικού διαστήματος, μεταξύ της λήθης και της μνημοσύνης του παρελθοντικού συμβάντος. Η ανακοπή της αναπτυξιακής πορείας της λιβιδούς που εντοπίζεται κατά το στάδιο της ψυχοσεξουαλικής ανάπτυξης της λανθάνουσας περιόδου, φέρει ως κύριο χαρακτηριστικό την παιδική αμνησία ως απότοκο σύμπτωμα προηγούμενων σεξουαλικών επιθυμιών και παράλληλων απαγορεύσεων, στο βαθμό καλλιέργειας προϋποθέσεων για την ανάπτυξη των νευρώσεων. Τα νευρωτικά συμπτώματα αποτελούν προσπάθειες για την επαναφορά σε ισχύ του τραυματισμού, δηλαδή, για την επαναφορά της αναπαράστασης του λησμονημένου περιστατικού στο συνειδητό πεδίο (προσηλώσεις στον τραυματισμό). Σε αντίθετη περίπτωση, τίθενται σε λειτουργία οι αμυντικές διεργασίες του Εγώ (αμυντικοί μηχανισμοί), για να τις κρατήσουν μακριά από το πεδίο της συνείδησης, στο χώρο του ασυνειδήτου. Στην περίπτωση μιας απόλυτης επικράτησης αυτής της εσωτερικής πραγματικότητας, έναντι της αντικειμενικής εξωτερικής πραγματικότητας, ο δρόμος προς την ψύχωση είναι ανοιχτός. Σύμφωνα με τη φροϋδική σκέψη, κατά την ιστορία του ανθρώπινου είδους παρατηρείται μια συνεχής ροή ψυχικών κινήσεων στη ζωή του ατόμου το οποίο υπόκειται σε διεργασίες με επιθετικό και σεξουαλικό περιεχόμενο, που αφήνουν διαρκή ίχνη παρά το γεγονός της αφανούς δράσεώς τους. Ύστερα από την πάροδο χρονικής περιόδου (λανθάνουσα περίοδος), επανεμφανίζονται ενεργά και παράγουν φαινόμενα όμοια ως προς την μορφή των νευρωτικών συμπτωμάτων. Επομένως, οι συνέπειες αυτών των διεργασιών μπορούν να συγκριθούν και άμεσα να συνδεθούν με την παρουσίαση των θρησκευτικών φαινομένων.

Η αναφορά στη νεύρωση, έγκειται στην περιγραφή των κύριων χαρακτηριστικών της: α) Στον πρώιμο τραυματισμό, δηλαδή, στην εισροή διεγέρσεων που θεωρούνται

κατακλυσμιαίες σε σύγκριση με το βαθμό ανοχής του ατόμου και την ικανότητά του να τις ελέγξει και να τις επεξεργασθεί ψυχικά, β) στους μηχανισμούς άμυνας του εγώ, προεξάρχουσας της απώθησης, όπου το υποκείμενο επιδιώκει να ωθήσει προς το ασυνείδητο ή να διατηρήσει σε αυτό αναπαραστάσεις (σκέψεις, εικόνες, αναμνήσεις) που συνδέονται με την ενόρμηση. Η απώθηση προκύπτει σε περιπτώσεις όπου, η ικανοποίηση μιας ενόρμησης, η οποία δύναται να επιφέρει την ηδονή, κινδυνεύει να προκαλέσει ταυτόχρονα δυσαρέσκεια (φόβος-άγχος), εν' όψει έτερων ελέγχων, ψυχικών απαιτήσεων, Εγωτικών και Υπερεγωτικών απαγορεύσεων, γ) στη λανθάνουσα περίοδο, οριοθετημένη χρονικά μεταξύ του εκλυτικού γεγονότος για την δημιουργία της νεύρωσης και της εκδήλωσης των συμπτωμάτων αυτής, όπου συμβαίνει μια στάση στην εξέλιξη της σεξουαλικότητας του ατόμου, μέσω της αποσεξουαλικοποίησης των αντικειμενοτρόπων σχέσεων και την εμφάνιση συναισθημάτων όπως η αιδώς και οι ηθικές αναζητήσεις. Χαρακτηριστικό γνώρισμα αυτής της περιόδου αναφέρεται η αμνησία των μεσολαβούντων γεγονότων αυτής, λόγω της ισχυροποίησης του αμυντικού μηχανισμού της απώθησης, δ) και τέλος στην επιστροφή του απωθημένου, δηλαδή μιας διαδικασίας μέσω της οποίας τα απωθημένα στοιχεία, μη έχοντας ποτέ εξουδετερωθεί από την απώθηση, τείνουν να επανεμφανισθούν και το κατορθώνουν, αλλά παραμορφωμένα, υπό τον τύπο συμβιβασμού και τη μορφή συμπτωμάτων, παρά τις προσπάθειες του υποκειμένου για συγκράτηση αυτών στο χώρο του ασυνείδητου με την κινητοποίηση (αντιεπένδυση) αναπαραστάσεων και συμπεριφορικών στάσεων.

Προχωρώντας προς την αναφορά και την περιγραφή της θρησκευτικής ηθικής και πολιτείας του ατόμου, αναφέρεται πως, στην πρωτόγονη εποχή, ο άνθρωπος ζούσε σε μικρές ορδές όπου η κάθε μια εκυβερνήτο από έναν ρωμαλέο άνδρα. Ειδικότερα, ο ρωμαλέος αυτός άρρενας, εξουσιαστής και πατέρας όλης της ορδής διέθετε απεριόριστη και τραχεία εξουσία. Τόσο οι γυναίκες όσο και οι κόρες της ορδής ανήκαν σε αυτόν, καθώς και όσες είχε αρπάξει από τις άλλες εχθρικές ορδές. Η τύχη των υιών ήταν οδυνηρή, όταν τύχαινε να προκαλέσουν την ζηλοτυπία του πατέρα τους, διότι αυτός τους έσφαζε, τους ευνούχιζε, τους έδιωχνε ή εξαναγκάζοντο να ζήσουν σε μακρινές κοινότητες και μόνο με την διαρπαγή μπορούσαν να προμηθεύονται γυναίκες. Πολλοί κατόρθωναν και δημιουργούσαν για τους εαυτούς τους μια κατάσταση ανάλογη μ' εκείνη του πατέρα τους στην πρωτόγονη ορδή. Οι πιο νέοι υιοί είχαν προνομιά θέση, γιατί επροστατεύοντο από την αγάπη της

μητέρας τους και από την ηλικία του πατέρα τους, και έτσι μπορούσαν ευκολότερα να τον διαδεχτούν. Αυτό το πρώτο στάδιο της «κοινωνικής» οργάνωσης το διαδέχτηκε ύστερα ένα άλλο, όπου αναμφισβήτητα, τα αποδεδιωγμένα αδέλφια, συγκροτημένα σε κοινότητες, συνενώθηκαν για να κατανικήσουν τον πατέρα τους και σύμφωνα με τα έθιμα της εποχής, να τον καταβροχθίσουν. Αυτός ο κανιβαλισμός επέζησε σε πολύ πιο μεταγενέστερες εποχές, στους σημερινούς πρωτόγονους. Ο φόβος και το μίσος προς τον πατέρα τους εσυμπορευέτο, παράλληλα, και με τη λατρεία του ως πρότυπο. Στην πραγματικότητα ωστόσο, ο καθένας ήθελε να πάρει τη θέση του. Η κανιβαλιστική πράξη, κατά συνέπεια, θα πρέπει να θεωρηθεί ως μια προσπάθεια ταύτισης με τον πατέρα μέσα από την πράξη της καταβρόχθισης ενός μέλους από το σώμα του, πράξη αντίστοιχη της ιεροτελεστίας της χριστιανικής κοινωνίας, όπου ο πιστός αφομοιώνει συμβολικά το αίμα και το σώμα του Θεού, ως άλλης μορφής τοτεμικού γεύματος. Ύστερα από τον φόνο του πατέρα, οι αδελφοί συνεπλάκησαν μεταξύ τους για την διαδοχή του, με σκοπό την προσωπική επικράτηση. Συν τω χρόνω, αντελήφθησαν το ανώφελο αποτέλεσμα του ανταγωνισμού τους, την βλάβη που προκαλούσε στους δεσμούς τους και την απολύτρωση της απελευθέρωσής τους, ως καρπός κοινής δράσεώς τους και συντάσσουν μεταξύ τους ένα νέο κοινωνικό συμβόλαιο. Από αυτό προήλθε η πρώτη μορφή κοινωνικής οργάνωσης με την απαραίτησή τους από τις ενστικτώδεις παρορμήσεις τους, με την ανάληψη αμοιβαίων υποχρεώσεων, με την εγκαθίδρυση ορισμένων θεσμών που διεκηρύχθησαν ως απαραβίαστοι και ιεροί. Με αυτόν τον τρόπο ξεκίνησε η δημιουργία της ηθικής και του δικαίου. Ο καθένας τους εγκατέλειψε το όνειρό του να αντικαταστήσει τον πατέρα του ή να αποκτήσει ερωτικά την μητέρα του ή την αδελφή του. Έτσι θεσπίστηκε το ταμπού της αιμομιξίας και ο νόμος της εξωγαμίας. Ένα σημαντικό τμήμα της κυριαρχικής εξουσίας, που απελευθερώθηκε με τον θάνατο του πατέρα, περιήλθε στα χέρια των γυναικών (μητριαρχία). Στη διάρκεια αυτής της περιόδου «της ορδής των αδελφών», η ανάμνηση του πατέρα έμεινε ζωννή υπό την αναπαράσταση ενός δυνατού ζώου, ως υποκατάστατο του πατέρα (ζωοφοβία). Ειρήσθω εν παρόδω, αναφέρεται πως η μορφή ενός τοτέμ, συχνά ως ζώου, εθεωρείτο ως ο ενσαρκωμένος πρόγονος, ο προστάτης της Φατρίας και γι' αυτό θα έπρεπε να το λατρεύουν και να το τιμούν, καθώς, αντιθέτως, εθεσπίζετο τελετή όπου το ζώο τοτέμ θα δοκίμαζε την ίδια τύχη που είχε γνωρίσει κι ο πατέρας. Η ακολουθούμενη μέθοδος, αφορούσε στο θάνατο του ζώου και την βρώση του από όλα τα μέλη της Φατρίας, ως μια γιορτή αναβίωσης της νίκης των υιών συνασπιζομένων εναντίον του

πατέρα τους (τοτεμικό γεύμα, σύμφωνα με τον Ρόμπερτ Σμιθ). Επομένως, ο τοτεμισμός μπορεί να θεωρηθεί ως το πρώτο προσχέδιο θρησκείας για την ιστορία της ανθρωπότητας, λόγω της στενών σχέσεων που απορρέουν από αυτή ανάμεσα στους ηθικούς κανόνες και τις ηθικές υποχρεώσεις της. Η εμφάνιση του Μονοθεϊσμού, κατά τον Φρόυντ, ως η πίστη σε ένα ισχυρό πρόσωπο, αναγόμενο στη θεοποίηση του, αποκαλύπτει την επιτακτική ανάγκη του ατόμου να τίθεται υπό έναν αρχηγό που να τον θαυμάζει, να γονοκλίνει ενώπιον του, να εξουσιάζεται από αυτόν και κάποτε μάλιστα να υφίσταται και την κακομεταχείριση από μέρους του. Πηγάζει από την προσήλωση προς τη μορφή του Οιδιπόδειου Πατέρα, ενός πατρικού προσώπου που συγκεντρώνει τη δύναμη της θέλησης και της επιβολής αυτής, την αποφασιστικότητα και κατεύθυνση των πράξεων, καθώς και την έμπνευση του φόβου και της αποστασιοποίησης του, μέσω της εικόνας ενός ανυπέβλητου Μεγάλου Άνδρα. Η εξασφάλιση της συνέχειας μιας ψυχικής επίδρασης-επιρροής προς ένα θρησκευόμενο λαό, από ένα θρησκευτικό μονοθεϊστικό σύστημα απαιτεί την συνεχή υπενθύμιση και ανάμνηση των ευεργεσιών από πλευράς του τελευταίου προς τον πρώτο. Πλήθος θρησκευτικών εορτών, όπως η Έξοδος των Ισραηλιτών από την δουλεία της Αιγύπτου, καθιερώνεται σε γιορτή του Πάσχα. Ο Θεός εν ονόματι του Μωϋσή δεν παύει την εύνοια του προς τους πιστούς σε Αυτόν, κατά το μέτρο της παράλληλης σύνδεσης πίστης-προστασίας. Η πίστη στην παντοδυναμία της σκέψης, ως νοητικό φαινόμενο νευρωτικής προέλευσης (τροποποίηση της εξωτερικής πραγματικότητας μέσω των διανοητικών δυνατοτήτων), βρίσκει ψευδαισθητικό υποστήριγμα στο πρόσωπο του Θεού ως Παντοδύναμο. Η διατήρηση της πίστης προς το Θεό από τους Ισραηλίτες, ως περιούσιου λαού, καθώς και η ελπίδα τους σε Αυτόν προϋπέθετε την εις βάρος τους βίωση του αισθήματος ενοχής και αμαρτίας ενώπιον του Θεού, για να μην παραιτηθούν από την ευτυχία της προστασίας Του, κατά την περίοδο των έντονων δυσκολιών ή και συμφορών που κάποτε συναντούσαν. Η απουσία του Θεού ως προστάτη και βοηθού, σηματοδοτούσε την αποκλειστικά δική τους αποστασία από το θέλημα Του. Η πρόοδος προς την πνευματικότητα συνιστά προαπαιτούμενη την παραίτηση από μια ενστικτώδη ενόρμηση ερωτικού και επιθετικού περιεχομένου. Ο Θεός απογυμνωμένος από κάθε σεξουαλικότητα γίνεται το ιδανικό πρότυπο της ηθικής τελείωσης. Η απαίτηση του Θεού διά των Προφητών για μια δίκαιη και ενάρετη ζωή, προϋποθέτει την παραίτηση από τις ενστικτώδεις ικανοποιήσεις, σε βαθμό κατά τον οποίο η ίδια η πίστη στο Θεό να περνάει σε δεύτερη μοίρα. Οι θρησκευτικές εντολές και απαγορεύσεις ομοιάζουν και

αντιπαραβάλλονται προς εκείνες του τοτεμισμού, όπου αποτρέπεται κάθε είδους βία της σύγκρουσης μεταξύ των αδελφών της ορδής των άλλοτε ερωτικών αντίζηλων, η πρόκληση βλάβης ή φόνου του τοτεμικού ζώου, η εξωγαμία και η μη αναγνώριση ίσων δικαιωμάτων. Η παντοδυναμία του πατέρα που έχει την εξουσία να τιμωρεί, να παρακινεί το παιδί να παραιτηθεί από τις παρορμήσεις του και να καθορίζει ό,τι επιτρέπεται και ό,τι απαγορεύεται τον καθιστά απρόσιτο και απλησίαστο. Ο απαγορευτικός αυτός χαρακτήρας του πατρικού προσώπου, το καθιστά ιερό και σύμφυτο με την αγιότητα. Ό,τι είναι ιερό, απαγορεύεται να το αγγίζουμε. Κοντολογίς, η ιερή απαγόρευση αποτελεί την διαιωνιζόμενη θέληση του πρωτόγονου πατέρα. Όταν ο Μωϋσής καθαγίαζε το λαό του Ισραήλ μέσω της περιτομής ως στάδιο εισόδου στη λατρεία του Γιαχβέ, αποτυπωνόταν η περιτομή ως συμβολικό υποκατάστατο της εκτομής, που ο πρωτόγονος και παντοδύναμος πατέρας είχε επιβάλλει άλλοτε στα παιδιά του. Ο καθένας που δεχόταν αυτόν τον συμβολισμό, αποδείκνυε την συγκατάθεσή του να υποταχθεί στην πατρική θέληση διά αυτής της οδυνηρής θυσίας. Οι ίδιοι οι ψυχικοί μηχανισμοί που προκαλούν τις νευρώσεις, λειτουργούν πάντα στο φαινόμενο της θρησκευτικότητας που μελετούμε στο προκείμενο. Το σύνολο των περιορισμών και των απαγορευτικών διατάξεων, θεϊκής προέλευσης, θέτουν φραγμό στην ενορμητική ικανοποίηση –εκφόρτιση του υποκειμένου. Το Εγώ αντιτίθεται ενώπιον της παραλυόμενου στο μέγεθος της απαίτησης- επιθυμίας, εν όψει ενός επικείμενου φόβου επέλευσης της τιμωρίας του ως αποτέλεσμα της μέλλουσας ικανοποίησής της. Η κινητοποίηση, επομένως, των ψυχικών αμυντικών μηχανισμών του Εγώ, με προεξάρχοντα την απόθεση, αναλαμβάνουν να μειώσουν μέσω μιας μορφής διαστρέβλωσης της εξωτερικής πραγματικότητας, τα υψηλά επίπεδα άγχους. Η επάνοδος του απωθημένου υπό το σχηματισμό των συμπτωμάτων είναι προ των πυλών. Είναι αναντίρρητο το γεγονός πως, η έκφραση της ηθικής κατά τα μέτρα και τα σταθμά της θεϊκής επιταγής εκπηγάζει από ένα συναίσθημα ενοχής οφειλόμενο με τη σειρά του σε ένα καταπιεσμένο – απωθημένο συναίσθημα εχθρότητας απέναντι στο Θεό μη δυνάμενο να εκφραστεί λόγω του φόβου και της τιμωρίας που θα ακολουθούσαν σε άλλη περίπτωση ικανοποίησης και ελεύθερης παρουσίας του. Ο χαρακτήρας αυτής της ηθικής δεν είναι ολοκληρωμένος, ούτε δύναται να ολοκληρωθεί, εφόσον παρουσιάζει αντιδραστικούς σχηματισμούς που εντοπίζονται ιδίως στις ιδεοψυχαναγκαστικές νευρώσεις. Εξ'αφορμής αυτού του γεγονότος η τιμωρία τείνει να λάβει σαδομαζοχιστικό χαρακτήρα, ερέθισμα σπουδαίο εργασιακό για μια

μέλλουσα συνέχεια της παρούσας στο πλαίσιο διεύρυνσης του παρόντος θέματος και διασύνδεσής του με την υπόλοιπη καταγεγραμμένη φροϋδική σκέψη σε άλλα κεφάλαια του έργου του.

Βιβλιογραφία

1. Ο άνδρας Μωυσής και η Μονοθεϊστική θρησκεία. Εκδόσεις Επίκουρος
2. Σίγκμουντ Φρόυντ, Από τη Βικιπαίδεια, την ελεύθερη εγκυκλοπαίδεια
3. Άπαντα Σίγκμουντ Φρόυντ, τόμος 7, Ο Μωϋσής και ο Μονοθεϊσμός, σελ. 5-94, εκδ. Πανεκδοτική, Αθήναι 1967